

має визначати тільки уповноважений представник правоохоронних органів (слідчий, слідчий суддя, суд тощо).

Отже, сучасний етап розвитку психолого-лінгвістичної експертизи потребує розроблення чіткої системи правил виконання поставлених перед експертами завдань, відповідно до меж їхньої компетенції, тому постає нагальна необхідність розроблення методики з питань вирішення комплексних психолого-лінгвістичних експертиз мовлення та більшої уваги зі сторони органів призначення зазначеного виду експертизи.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 14.12.2022).

2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0001-13#n14ю>.

3. Загально-методичні положення судової лінгвістичної експертизи. / О.В. Довженко, Г.В. Логвіна, С.В. Кузнецова та ін. – Х.: ХНДІСЕ, 2011. – 43 с.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ПИТАНЬ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ПІДТВЕРДЖЕННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ (УСТАНОВ, ОРГАНІЗАЦІЙ), ЩО ФОРМУЮТЬ СОБІВАРТІСТЬ ТОВАРІВ, РОБІТ ТА ПОСЛУГ

Ількова Ніка,

доктор філософії з економіки,

завідувач лабораторії економічних досліджень

*Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України*

Практика призначення та проведення судових економічних експертиз та експертних досліджень демонструє збільшення кількості питань з документального підтвердження витрат підприємств (установ, організацій), що формують собівартість товарів, робіт та послуг.

Широкий спектр таких видів та напрямів досліджень потребує уваги науковців та практиків в розробці методологічного забезпечення судових експертів з метою забезпечення ефективного виконання економічних експертиз та досліджень з питань документального підтвердження витрат підприємств (установ, організацій).

Документальне дослідження обґрунтованості розрахунку витрат підприємств (установ, організацій), що формують собівартості товарів (робіт, послуг) є одним зі складних питань з методологічної та правової точки зору. Складність розрахунку обумовлюється суб'єктивністю оцінки вихідних даних, використаних підприємством (установою, організацією), достатністю первинних документів та документів зведеного бухгалтерського обліку, які відображають ці витрати та коректністю застосування методології використання планових показників, які будуть збільшуватися або коригуватися в порівнянні з попереднім календарним роком та їх належне обґрунтування в конкретній ситуації.

Вирішення завдань, пов'язаних із документальним підтвердженням розрахунків собівартості товарів (робіт, послуг) потребує систематизації предметів та об'єктів дослідження, які досліджують та з якими працюють судові експерти-економісти.

Предметом дослідження є сутність питання, що виноситься на вирішення судового експерта. До компетенції експерта належить документальне підтвердження розрахунків собівартості товарів (робіт, послуг), до об'єктів дослідження відносяться документи, які відображають відомості, на підставі яких зроблені відповідні розрахунки.

Важливим об'єктом дослідження є калькуляція/розрахунок – спосіб систематизації (групування) витрат і отримання інформації про вартість або собівартість продукту (робіт, послуг). Для проведення дослідження, калькуляція/розрахунок надається у табличній формі у вигляді бухгалтерського розрахунку витрат у грошовому вираженні на виробництво одиниці виробу чи партії, на здійснення робіт, послуг. Складена калькуляція собівартості продукції за своїм призначенням не відповідає ознакам первинного документа, оскільки в ній не фіксуються господарські операції, розпорядження чи дозволи на здійснення господарської операції.

Загальнонаукові та спеціальні методи економічного дослідження дозволяють провести документальну перевірку і зіставлення документів, провести системний аналіз сукупності елементів, щодо оформлення документів бухгалтерського обліку, структурний аналіз витрат підприємств (установ, організацій), що формують собівартості товарів (робіт, послуг) [1].

За результатами аналізу первинних документів здійснюється документальна перевірка наявності, достовірності та відповідності первинних бухгалтерських документів, які підтверджують здійснення витрат. Експерт аналізує, чи відповідають документи за формою та змістом вимогам чинного законодавства України, зокрема Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV [2], Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 24.05.1995 № 88 [3], та їх відображення в документах зведеного бухгалтерського обліку.

Шляхом проведення аналізу бухгалтерських реєстрів встановлюється правильність відображення витрат у бухгалтерських реєстрах, таких як журнали-ордери, головна книга та інші облікові форми, документально підтверджується обґрунтованість систематизації інформації про витрати та відповідність формування собівартості товарів (робіт, послуг), в тому числі згідно вимог Національного положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318 [4]; відповідності відображення первинних документів на відповідних рахунках бухгалтерського обліку згідно Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291 [5], та інших нормативно-правових актів.

Оцінити реальність та обґрунтованість показників собівартості товарів (робіт, послуг) дозволяє аналіз фінансової звітності, що полягає у перевірці даних, відображених у фінансовій звітності (балансі, звіті про фінансові результати тощо), на відповідність даним, які містяться в первинних документах та бухгалтерських реєстрах.

При необхідності, для аналізу співвідношення різних статей витрат і їхнього впливу на загальну собівартість та документальної обґрунтованості використання ресурсів та їх відповідності встановленим нормативам, допустимим підходом при проведенні досліджень є коефіцієнтний аналіз.

Для відтворення умов, у яких формувалася собівартість, шляхом моделювання витратних процесів використовується метод моделювання, який може включати розрахунок альтернативних варіантів формування собівартості для оцінки впливу різних факторів на її рівень.

Комплексне дослідження всіх аспектів витрат, які формують собівартість, з урахуванням взаємозв'язків між різними елементами витрат, дозволяє побачити загальну картину і виявити можливі аномалії або невідповідності.

Отже, на сьогодні відсутня єдина методика проведення судових економічних експертиз з питань документальної обґрунтованості розрахунку витрат суб'єкта господарювання, що формують вартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг, яка б у систематизованому вигляді дозволяла проводити дослідження на основі узагальнення практики призначення і проведення судових економічних експертиз, надавала практичні рекомендації по вирішенню питань, що стосуються документального підтвердження таких витрат суб'єкта господарювання. Документальна обґрунтованість розрахунку підприємства визначається на підставі даних первинних документів, договірної документації та даних облікових бухгалтерських реєстрів, при цьому, дані облікових реєстрів зіставляються з даними фінансової та податкової звітності.

Узагальнення та систематизація у використанні різних методологічних підходів під час проведення судової експертизи або експертного дослідження забезпечує документальну обґрунтованість, об'єктивність і всебічність дослідження з питань документального підтвердження розрахунку витрат підприємств (установ, організацій), що формують собівартість товарів, робіт та послуг.

Література:

1. Методика «Методи, способи та прийоми, які використовуються при проведенні судово-економічних експертиз», реєстраційний код у Реєстрі методик проведення судових експертиз – 11.0.08.

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV: Дата оновлення 01.01.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

3. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ М-ва фінансів України від 24.05.1995 № 88: Дата оновлення 09.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text>.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318 : Дата оновлення 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.

5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. Дата оновлення 23.02.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.